

SAMORZĄD

IDEA SAMORZĄDU

Samorząd oznacza niezależną od władzy odgórnej – państwa, pracodawcy, dyrekcji – wspólnotę osób, chcących decydować o swoich sprawach w sposób autonomiczny. Grupa, którą obejmuje samorząd może być wyróżniona ze względu na miejsce pracy (samorząd pracowniczy), wykonywany zawód (samorząd zawodowy), miejsce zamieszkania (samorząd terytorialny), a także inne funkcje realizowane przez określone grupy społeczne. Istotą samorządu jest bowiem powierzanie pewnych zadań przez wyższy szczebel władzy bezpośrednio osobom, których te zadania dotyczą. Dzięki istnieniu samorządów państwo może działać sprawniej i lepiej odpowiadać na potrzeby swoich obywateli, a także wzmacnia poczucie wspólnoty i odpowiedzialności za to, co dzieje się w naszym najbliższym otoczeniu.

SAMORZĄD TERYTORIALNY

Samorząd terytorialny to wspólnota mieszkańców zamieszkująca określone terytorium, natomiast władza samorządowa to najbliższy obywatelowi poziom władzy. Istnienie samorządu terytorialnego zapewnia realizację zasady decentralizacji i pomocniczości, których nadrzędnym celem jest przekazanie kompetencji w zakresie zarządzania i podejmowania decyzji organom najbliższym obywatelowi. Podstawową zasadą, na której opiera się działalność organów samorządowych jest względna niezależność od władzy rządowej oraz ochrona interesu społeczności lokalnej. O tym, co będzie dobre dla wspólnoty, najlepiej wiedzą osoby, które w niej mieszkają i są z nią bezpośrednio związane. Na tym założeniu opiera się ustrój samorządu terytorialnego w Polsce i nie tylko. Istotą samorządności jest pozostawienie samym obywatelom jak najszerszego pola decyzyjności i możliwości wyboru oraz kompetencji decydowania o sprawach związanych z ich codziennym życiem.

Rok 1998 był przełomowy dla ustroju samorządowego w Polsce. Uchwalono wtedy ustawę, która zastąpiła dotychczasowy dwuszczeblowy podział administracyjny trzema szczeblami wspomaganymi elementami administracji rządowej działającej na terenie województwa. Ustawa weszła w życie 1 stycznia 1999 roku, czego rezultatem było, jak wskazuje twórca reformy prof. Kulesza, wprowadzenie trzech głównych segmentów ustroju administracyjnego państwa w odniesieniu do samorządu terytorialnego:

1. **Samorząd lokalny** (gminy i powiaty) zaspokajający podstawowe potrzeby lokalnej społeczności;
2. **Samorząd regionalny** (województwa) realizujący regionalne strategie rozwoju;
3. **Administracja rządowa w województwie** (wojewoda) nadzorująca realizację zadań o charakterze ogólnopaństwowym przez samorząd zgodnie z polityką rządową.

Celem reformy było uporządkowanie kompetencji określonych szczebli samorządu i dostosowanie ustroju samorządu terytorialnego do uchwalonej w 1997 rok Konstytucji RP, która w art. 15 stanowi, że:

- „1. *Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.*
2. *Zasadniczy podział terytorialny państwa uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych określa ustawa.*”

Ustrój administracyjny nie był przed 1999 rokiem taki silnie scentralizowany jak w okresie do roku 1989 (między innymi dzięki reformie 1990 roku wprowadzającej gminy jako podstawowy szczebel podziału administracyjnego w Polsce. Brak całościowej reformy administracji doskwierał jednak w postaci nadmiernego centralizmu w zarządzaniu państwem z jednej strony, a z drugiej poprzez brak elastyczności w zarządzaniu społecznością lokalną. W 1998 udało się uchwalić szereg ustaw składających się na nowy ustrój administracyjny, spośród których najważniejsze to:

- Ustawa o samorządzie gminnym ([link](#))
- Ustawa o samorządzie powiatowym ([link](#))
- Ustawa o samorządzie województwa ([link](#))
- Ustawa o administracji rządowej w województwie ([link](#))

Około 200 ustaw wymagało nowelizacji dla realizacji celów reformy.

Celami tymi, poza wymienionym wcześniej wypełnieniem założeń nowej Konstytucji zawartych w art. 15, były między innymi:¹

1. odbudowa **więzi wspólnotowych** i wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej;
2. przywrócenie **małym i średnim miastom** znaczącej roli w **aktywności gospodarczej i obywatelskiej** regionów;
3. stymulowanie **równomiernego rozwoju regionalnego**;
4. wprowadzenie **systemu zdecentralizowanego i opartego na odpowiedzialności politycznej wybieralnych władz**;
5. przekazanie **szerszych uprawnień** w zakresie życia zbiorowego **jednostkom samorządu terytorialnego**, co umożliwia administracji rządowej skupienie się na strategicznym zarządzaniu państwem, a nie poszczególnymi społecznościami lokalnymi;
6. **zwiększenie skuteczności i efektywności** działania urzędów administracji publicznej, **wykonywania usług publicznych** oraz **zarządzania finansami publicznymi** na poziomie lokalnym i regionalnym.

Efektom reformy było wprowadzenie następujących jednostek samorządu terytorialnego:

GMIN obecnie 2521

POWIATÓW obecnie 379

WOJEWÓDZTW obecnie 16

GMINA

Najważniejszą rolę w naszym codziennym życiu i realizacji podstawowych potrzeb odgrywa samorząd gminny. Stanowią ją obywatele zamieszkujący wspólnie obszar wiejski (**gmina wiejska**) lub miejski (**gmina miejska**), którzy dzięki działaniu władz swojej gminy mogą dojechać transportem publicznym do pracy, spacerować po czystych chodnikach czy uczęszczać na zajęcia do domu kultury.

Zadania gminy są trudne do określenia, ponieważ zgodnie z zasadą pomocniczości, samorząd gminny powinien zajmować się wszelkimi kwestiami związanymi z życiem zbiorowości, a dopiero gdy tych zadań nie uda mu się w pełni zrealizować, odpowiedzialność za nie przejmuje samorząd powiatowy. Wyrazem tego założenia jest art. 6 ustawy o samorządzie gminnym:

¹ Na podstawie: M. Kulesza, *Transformacja ustroju administracyjnego Polski (1990-2000)*, Studia Iuridica XXXVIII/2000

„ 1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.

2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.”

Wynika z tego, że samorząd gminnym wypełnia bardzo odpowiedzialną rolę i jest fundamentem całego systemu zarządzania potrzebami zbiorowości. To do niego należą między innymi takie kwestie jak:

- Gospodarka nieruchomościami w gminie (np. przyznawanie mieszkań komunalnych)
- Ochrona środowisk na terenie gminy (np. dbanie o parki)
- Lokalny transport zbiorowy (np. organizowanie przewozów dzieci do szkoły)
- Ochrona zdrowia mieszkańców (np. prowadzenie przychodni)
- Pomoc społeczna (np. prowadzenie domów pomocy społecznej)
- Edukacja (np. prowadzenie szkoły podstawowej)
- Kultury (np. organizowanie festiwalu pieśni i tańca)
- Bezpieczeństwa publicznego (np. wspieranie ochotniczej straży pożarnej)

Większość naszych podstawowych spraw załatwiamy dzięki pomocy i działalności administracji na szczeblu gminnym. Część naszych podatków również trafia do gmin, w których się rozliczamy. Relacje między obywatelami i gminą są więc bardzo bliskie i warto o nie dbać, bo korzyść z nich wynikająca jest obopólna.

POWIAT

Powiat to jednostka samorządu terytorialnego wprowadzona reformą z 1998 roku. Stanowi ona szczebel pośredni między gminą a województwem. W założeniach reformy powiat miał grupować co najmniej 5 gmin, a jego stolica musiała liczyć co najmniej 10.000 mieszkańców, natomiast na terenie całego powiatu nie powinna mieszkać mniej niż 50.000 osób.

Ciekawą jednostką administracyjną są miasta na prawach powiatu, które mają status gminy, ale realizują funkcje przypisane co do zasady powiatom. Zadania powiatów, podobnie jak zadania gmin, nie są ściśle określone. Są to wszystkie sprawy, z których realizacją ma trudność samorząd gminny ze względu na brak odpowiednich środków lub złożoność zadania. Potwierdza to art. 4 ustawy o samorządzie powiatowym:

„1. Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym(...)6. Zadania powiatu nie mogą naruszać zakresu działania gmin.”

Te dwa punkty doskonale oddają ideę stojącą za zasadą pomocniczości. Jakie w takim razie zadania mają charakter ponadgminny i nienaruszaną zakresy działania gminy? Są to między innymi działania w obszarze:

- Edukacji ponadgimnazjalnej (np. prowadzenie liceów)
- Specjalistycznej ochrony zdrowia (np. tworzenie samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej)
- Wspierania osób niepełnosprawnych (np. orzekanie o niepełnosprawności i wydawanie odpowiednich legitymacji)

- Przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy (finansowanie szkoleń dla osób bezrobotnych)
- Ochrony praw konsumenta (np. finansowanie działalności rzecznika konsumenta)
- Obronności (np. przygotowanie i uzgadnianie planów obrony cywilnej)
- Promocji powiatu (np. organizowanie festiwalu kultury ludowej)
- Administracji architektoniczno-budowlanej (np. wydawanie zezwoleń na budowę)

Powiaty są łącznikiem między realizacją najbardziej podstawowych potrzeb mieszkańców na poziomie gmin a realizowaniem długofalowej strategii rozwoju regionu przygotowywanej przez województwo.

WOJEWÓDZTWO

Województwo z kolei jest łącznikiem między administracją samorządową a rządową. Jest to najwyższy szczebel podziału administracyjnego Polski. Obejmuje gminy i powiaty położone na jego terenie. Poza władzami samorządowymi w jego ramach działa także reprezentant Rady Ministrów – wojewoda, który czuwa nad realizacją rządowych strategii polityki w określonym regionie. Zgodnie z art. 11 ustawy o samorządzie województwa:

„1. Samorząd województwa określa strategię rozwoju województwa (...)2. Samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa”.

Charakterystyka zadań samorządu województwa jest więc zupełnie inna niż gmin czy powiatów. Województwo ma na celu przede wszystkim określanie kierunków działania i tworzenie ram dla realizacji zadań przez powiaty i gminy. Przykładowe funkcje samorządu województwa to:

- tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy;
- utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu wojewódzkim;
- pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej;
- wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli;
- wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji;
- wspieranie i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu;
- wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie.

Ważnym zadaniem samorządu województwa jest rozdysponowywanie funduszy europejskich przeznaczonych na rozwój regionów. Na terenie każdego województwa działa Regionalny Program Operacyjny, dzięki którym polskie regiony mogą się inwestować w infrastrukturę drogową, zasoby ludzkie, sektor pozarządowy.

OGRANY WŁADZY W JEDNOSTKACH SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Zadania każdego szczebla samorządu są bardzo odpowiedzialne, a od ich efektywnej i profesjonalnej realizacji zależy komfort życia mieszkańców danego regionu. Tę odpowiedzialność biorą na siebie władze samorządowe, a także organy administracji

samorządowej oraz rządowej na terenie województwa. Poniższa tabelka przedstawia organy władzy samorządowej przyporządkowane do określonego szczebla administracji.

SZCZEBEL SAMORZĄDU	ORGAN	RODZAJ WYKONYWANEJ WŁADZY
GMINA	Rada gminy/Rada miasta	stanowiąca
	Wójt, burmistrz, prezydent miasta	wykonawcza
JEDNOSTKA POMOCNICZA W GMINIE	Sołtys	wykonawcza
POWIAT	Rada powiatu	stanowiąca
	Zarząd powiatu	wykonawcza
	Starosta	wykonawcza
WOJEWÓDZTWO	Sejmik województwa	stanowiąca
	Zarząd województwa	wykonawcza
	Marszałek województwa	wykonawcza
ADMINISTRACJA RZĄDOWA	Wojewoda	wykonawcza

Organy stanowiące w samorządzie to organy kolegalne wybierane w wyborach, które odbywają się co cztery lata. Wśród wielu funkcji organów stanowiących zarówno gminy, powiatu, jak i województwa znajdują się przede wszystkim:

- stanowienie aktów prawa miejscowego, między innymi statutu gminy, powiatu lub województwa;
- wybór i odwołanie zarządu powiatu lub województwa;
- powołanie i odwołanie skarbnika oraz sekretarza gminy, powiatu lub województwa;
- uchwalenie budżetu gminy, powiatu, województwa oraz przyjmowanie sprawozdań z wywiązywana się z tego planu;
- uchwalanie podatków i opłat w granicach gminy, powiatu, województwa;
- kontrola i nadzór nad działalnością zarządu powiatu lub województwa.

Te wszystkie działania podejmują radni na cyklicznych spotkaniach zwanych sesjami rady, podczas których prezentowane są poszczególne inicjatywy, a następnie poddawane głosowaniu. W jaki sposób wybieramy radnych decydujących o sprawach dla nas kluczowych jak obciążenia podatkowe albo infrastruktura drogowa?

Do rad gmin wybieramy radnych w **wyborach bezpośrednich**. Oznacza to, że głosujemy na jednego kandydata lub kandydatkę i osoba, która otrzyma najwięcej głosów zostaje radną lub radnym. Wybory są ponadto powszechne, tajne i równe. Kandydować może każdy, kto w dniu wyborów ukończy 18 rok życia i jest obywatelem/obywatelką Polski posiadającym/ą pełnię praw publicznych.

Do rad powiatów i sejmików wojewódzkich wybory mają charakter **pośredni**. Oznacza to, że głosujemy na konkretną osobę, ale też na listę kandydatów. Do organu przedstawicielskiego dostają się osoby, które uzyskały najwyższą liczbę głosów w ramach swoich list. Skład

wybranego organu odzwierciedla sympatie partyjne, a nie popularność określonych kandydatów/kandydatek.

Organy wykonawcze w samorządzie to organy zarządzające jednostka samorządu terytorialnego zgodnie z wytycznymi ze strony organu stanowiącego. W przypadku gminy organem wykonawczym jest **wójt, burmistrz** lub **prezydent miasta**, którego wybieramy tak samo jak radę gminy w wyborach bezpośrednich. Na szczeblu powiatowym i wojewódzkim organy wykonawcze mają charakter kolegialny, a ich członkowie są wybierani spośród radnych przez członków rad powiatu lub sejmiku województwa. W ten sposób wyłaniany jest **zarząd powiatu** na czele ze **starostą** oraz **zarząd województwa** na czele z **marszałkiem województwa**.

CO I GDZIE ZAŁATWIĆ?

Skoro samorząd terytorialny został stworzony w celu zaspokajania potrzeb mieszkańców, warto wiedzieć z jaką sprawą możemy się zwrócić do jakiego organu. Należy podkreślić, że jeżeli organem właściwym jest wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta albo wojewoda lub marszałek województwa, często sprawy załatwiane są w organie pomocniczym jakim jest urząd miasta, urząd gminy, starostwo powiatowe albo urząd marszałkowski. Choć dowód osobisty wydaje nam prezydent miasta, to nie wręczy nam go osobiście. Zrobi to natomiast w zastępstwie urzędn

ik lub urzędniczka w urzędzie miasta.

SPRAWA	OFICJALNA NAZWA	ORGAN	WYMAGANE DOKUMENTY
<p>Udało Ci się zdać prawo jazdy za pierwszym razem czy podchodziłeś/aś do tego wielokrotnie? Jeśli zdałeś/aś nie ma to już większego znaczenia!</p> <p>Co zrobić, żeby mieć upragnione prawko w kieszeni?</p>	<p>Złożenie wniosku o wydanie prawa jazdy</p>	<p>Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> wniosek o wydanie prawa jazdy, z potwierdzonym pozytywnym wynikiem egzaminu państwowego; zaświadczenie o ukończeniu kursu dla osób ubiegających się o prawo jazdy; orzeczenie lekarskie stwierdzające brak przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami; pisemna zgoda rodziców lub opiekunów, jeżeli osoba nie ukończyła 18 lat (kat. A1, B1 i T); dowód uiszczenia opłaty za wydanie prawa jazdy; wyraźna fotografia o wymiarach 3,5 x 4,5 cm, przedstawiająca osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki sposób, aby ukazywała głowę w pozycji lewego półprofilu z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy.
	<p>Odbiór prawa jazdy</p>	<p>Wydział Komunikacji Urzędu Miasta lub Starostwa Powiatowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> dokument tożsamości: dowód osobisty lub inny dokument ze zdjęciem potwierdzający tożsamość wraz z zaświadczeniem o zameldowaniu na pobyt stały.
<p>Skończyłeś/aś 18 lat – możesz już kupić piwo, zrobić prawo jazdy i wchodzić do większości klubów.</p> <p>Co zrobić, żeby mieć dokument, który to poświadcza?</p>	<p>Wydanie dowodu osobistego</p>	<p>Wójt, burmistrz, prezydent miasta</p>	<ul style="list-style-type: none"> wniosek o wydanie dowodu osobistego; dwie wyraźne i jednakowe fotografie o wymiarach 35 x 45 mm, odzwierciedlające aktualny wizerunek osoby, której wniosek dotyczy, przedstawiające tę osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami w taki sposób, aby ukazywały głowę w pozycji lewego półprofilu i z widocznym lewym uchem, z zachowaniem równomiernego oświetlenia twarzy; odpis skrócony aktu urodzenia - w przypadku osób, które nie zawarły małżeństwa; odpis skrócony aktu małżeństwa.
<p>Chcecie zorganizować</p>	<p>Koncesja na sprzedaż</p>	<p>Wójt, burmistrz albo prezydent miasta</p>	<ul style="list-style-type: none"> pisemny wniosek o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych; zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej lub odpis z

<p>klubokawiarnię w swoim mieście i sprzedawać piwo z lokalnych browarów?</p>	<p>alkoholu</p>		<p>rejestr przedsiębiorców;</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokument potwierdzający tytuł prawny wnioskodawcy do lokalu stanowiącego punkt sprzedaży napojów alkoholowych; • pisemną zgodę właściciela, użytkownika, zarządcy lub administratora budynku, jeżeli punkt sprzedaży będzie zlokalizowany w budynku mieszkalnym wielorodzinnym; • decyzję właściwego państwowego inspektora sanitarnego o zatwierdzeniu zakładu.
<p>Studia w innym mieście? Trzeba się zameldować!</p>	<p>Zameldowanie</p>	<p>Organ Ewidencji Ludności w Urzędzie Gminy np. Centrum Obsługi Mieszkańców, Referat Ewidencji Ludności, Wydział Spraw Obywatelskich</p>	<ul style="list-style-type: none"> • aktem notarialnym lub wypisem z księgi wieczystej, z którym zgłasza się właściciel • druk zgłoszenie pobytu stałego dla dorosłych i dzieci, zawierający podpis osoby meldującej się, • dowód osobisty, a w uzasadnionych przypadkach inny dokument pozwalający na ustalenie tożsamości (osoby niepełnoletnie nieposiadające dokumentu stwierdzającego tożsamość – odpis skrócony aktu urodzenia), • potwierdzenie wymeldowania z poprzedniego miejsca pobytu stałego.
<p>Nie podoba Ci się wycinka drzew pod inwestycję budowlaną albo agresja pseudokibiców po meczu? Okaż swoje niezadowolenie, zamanifestuj własne zdanie!</p>	<p>Zgromadzenie</p>	<p>Wójt, burmistrz, prezydent miasta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zawiadomienie o zgromadzeniu zawierające następujące informacje: <ul style="list-style-type: none"> • imię, nazwisko, datę urodzenia, adres organizatora oraz nazwę i adres osoby prawnej lub innej organizacji, jeżeli organizuje on zgromadzenie w jej imieniu; • cel i program oraz język, w którym będą porozumiewać się uczestnicy zgromadzenia; • miejsce i datę, godzinę rozpoczęcia, planowany czas trwania, przewidywaną liczbę uczestników oraz projektowaną trasę przejścia, jeżeli przewiduje się zmianę miejsca w czasie trwania zgromadzenia; • określenie planowanych przez organizatora środków służących zapewnieniu pokojowego przebiegu zgromadzenia oraz środków, o

			których dostarczenie zwraca się do organu gminy.
Czas zastanowić się nad własnym lokum. Chcesz wybudować domek na działce?	Pozwolenie na budowę	Starosta powiatowy	<ul style="list-style-type: none"> wniosek o pozwolenie na budowę zawierający: <ul style="list-style-type: none"> Dane identyfikacyjne inwestora (imię i nazwisko lub nazwę instytucji oraz adres) oraz pełnomocnika, jeżeli działa w jego imieniu; Nazwę i rodzaj całego zamierzenia budowlanego, rodzaj obiektu lub zespołu obiektów bądź robót budowlanych oraz adres inwestycji (w przypadku inwestycji liniowej należy podać nazwy ulic) i oznaczenie geodezyjne terenu - <i>nazwę obrębu, numer arkusza mapy, numer działki.</i> projekt budowlany (4 egzemplarze) oświadczenie (pod rygorem odpowiedzialności karnej) o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością na cele budowlane
Rodzina się powiększa? Uwzględnij to w statystykach!	Sporządzenie aktu urodzenia	Urząd Stanu Cywilnego	<ul style="list-style-type: none"> odpis skrócony aktu małżeństwa rodziców dziecka pochodzącego z małżeństwa.; odpis skrócony aktu małżeństwa z adnotacją o rozwodzie, separacji lub odpis prawomocnego orzeczenia sądu, jeżeli matka dziecka jest rozwiedziona lub pozostaje w separacji; odpis aktu małżeństwa z adnotacją o rozwodzie, jeżeli matka dziecka powróciła do nazwiska noszonego przez rozwodem; odpis skrócony aktu zgonu współmałżonka, jeżeli matka dziecka jest wdową; odpis skrócony aktu urodzenia matki dziecka, jeżeli matka dziecka jest panną; do wglądu: dokumenty tożsamości rodziców.